

реалізації навчального процесу; науковій, фінансовій, господарській діяльності та визначення професорсько-викладацького складу.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Гедгафова Л.М. Опыт тьюторского обучения в университетах Оксфорда и Кембриджа // Л.М. Гедгафова // Вестник СПбГУ. – 2011. – Сер. 12. – Вып. 1. – С. 119-124.
3. University of Oxford Strategic Plan 2013–2018. URL: // Режим доступу: <https://www.ox.ac.uk/about/organisation/strategic-plan?wssl=1>.

Максим ПАВЛЕНКО

АКАДЕМІЧНА СВОБОДА ЯК БАЗОВА ЦІННІСТЬ АВТНОМІЇ УНІВЕРСИТЕТУ

У сучасних умовах трансформації суспільного життя значно зростає роль вищої освіти в досягненні соціально-економічного прогресу держави й перетворенні якості суспільних відносин на засадах інноваційності та технологічності. Заклади вищої освіти змінюють свою роль і функції, оскільки ринкові відносини і конкуренція в глобальному масштабі зумовлюють модернізацію їх функціонування.

«Автономія закладів вищої освіти є однією з найстаріших форм самоврядування, яка ще від часів Середньовіччя сприяла перетворенню їх на найважливіші чинники суспільного прогресу. Найпотужнішими і дієвими вищими школами на території Європейських країн були саме університети, а університетська автономія є однією з базових засад демократії громадянського суспільства» [2, с. 97].

Успішна діяльність університетів залежить від здатності і можливості самостійного прийняття рішень, тому автономія, як форма академічної свободи навчального закладу, набуває виняткової важливості.

Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених показує, що проблема університетської освіти вивчається такими вченими як В. Андрущенко, М. Головатий, Б. Данилишина, М. Згуровський, В. Кремень, К. Левківський, В. Мокляк, Л. Семів, А. Шаповалов та ін..

Мета нашого дослідження полягає у розкритті змісту поняття «академічна свобода» як базової цінності автономії університету.

У Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) автономія визначається як «самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійності добору і розстановки кадрів» [1].

Витоки академічної автономії (з грецької «самозаконіє») беруть свій початок з ідеї Платона щодо братства філософів як еліти світу, яка має найвищий рівень інтелектуального і морального розвитку та може встановлювати правила відносин і поведінки у суспільстві.

Як соціальний інститут академічна автономія виникла у першому університеті в Європі – Болонському (1088 р.). Це був перший заклад вищої освіти, діяльність якого регулювалася корпорацією студентів, а не викладачів. Хартія студентів заключала договори з професорсько-викладацьким складом, визначала перелік навчальних дисциплін, регулювала оренду студентського житла тощо. Пізніше, у 1215 році, було засновано Паризький університет, де його функціонування визначалося хартією викладачів, проте і студентство мало юридичні повноваження. Європейські університети,

які виникли пізніше, копіювали паризький зразок моделі вищої школи. До XX століття університети володіли власною юрисдикцією [2, 3].

Включення університетів у ринкові відносини за XX століття перетворив університетську освіту у фабрику освітніх послуг, нівелювавши високу культуру та унікальність кожного. На сучасному етапі трансформації суспільства вченими визначено глобальні тенденції розвитку університетської освіти. Найпоширенішими серед них є: масифікація як значна соціальна мобільність викладачів і студентів, зниження академічних стандартів університетської освіти, нові моделі фінансування університетів і міжнародних дослідницьких програм, ускладнення процедур вступу, міжнародні рейтинги за різними критеріями, виокремлення елітних університетів та ін..

Вищезазначені тенденції розвитку університетів пов'язані зі зміною світової економіки, специфікою сучасного «суспільства знань», відкритістю ринку освітніх послуг. Університет набуває рис підприємницького навчального закладу, має можливість заробляти власні кошти.

Проте, класичне розуміння «академічної свободи університету» ґрунтується на розумінні університету як джерела наукових знань і духовно-моральної культури, незалежності процесу пізнання від зовнішнього контролю, створенні особливого академічного освітнього середовища.

Система освіти у багатьох країнах світу фінансується державою, яка контролює ефективність використання коштів, регулює чисельність студентів закладу, розподіляє витрати на зміст підготовки і наукові дослідження. Це, в свою чергу, різко обмежує автономію університету, знижує стандарти високої якості та обмежує право викладачів і студентів на свободу.

В документах ЮНЕСКО вважається, що визначальним фактором ступеню інституційної автономії університетів є ефективні рішення, що зумовлюють якість університетської діяльності, і зазначається, що інституційна автономія університетів включає в себе: рівень необхідного самоврядування для ефективних рішень, що стосуються наукової діяльності, до стандартів, адміністративної діяльності, що поєднуються з відповідальними системами, особливо щодо державних фінансових джерел, щодо академічної свободи і прав людини [2, с. 100].

Академічна свобода передбачає відсутність зовнішнього впливу, свободу наукової думки, наукової критики та свободу організації освітнього процесу та наукових досліджень.

Як відповідь на підсилення тривоги і занепокоєння про тенденції до обмеження чи заборону свободи науки і установ вищої освіти під назвою «економічні труднощі», «політичний інтерес», у 1984 році Всесвітня служба університетів прийняла фундаментальну доктрину, де підкреслюється, що академічна свобода є правом людства всього світу і всі повинні бути вільними у пошуках будь-якої істини та її передачі іншим [2, с. 101].

Аналіз наукових джерел показує, що функціонування університету як закладу академічної свободи ґрунтується на таких засадах:

– свобода вибору світоглядної, ідеологічної, моральної основи університетської освіти;

- свобода у формуванні змісту навчання;
- свобода у виборі технології і методики навчання;
- свобода вибору галузі наукових досліджень і ступеня участі в процесі;
- свобода науково-дослідницької і викладацької творчості;
- свобода пошуку, викладу і поширення інформації;
- право вчених-викладачів мати пожиттєву посаду (тенюре) та ін. [2; 3].

Потрібно зазначити, що академічна свобода є не тільки правом професорсько-викладацького та студентського колективів університету, але й їх професійним обов'язком, що передбачає:

- чітке визначення мети і результатів діяльності усіх структурних компонентів університету, ефективно співвіднесення мети і ресурсів навчального закладу;
- єдність професійного навчання з вихованням особистості, здатної до ролі громадянина окремої держави й людини з планетарним світоглядом;
- моральна відповідальність академічної спільноти за результати наукової діяльності;
- соціальна роль викладачів і науковців у відкритті і поширенні об'єктивної істини;
- критична перевірка істинності наукових ідей, попередження фальсифікації наукових знань, плагіату та поширенню псевдонауки [2; 3].

Отже, академічна свобода виступає умовою пошуку і знаходження об'єктивної істини, збереженні і трансляції знань, що в свою чергу, є предметом діяльності університету як осередку науки і культури.

В університеті академічна свобода забезпечується на основі гуманістичної педагогіки, що орієнтується на свободу індивідуально-особистісних інтересів учасників освітнього процесу на основі цілісної єдності наукового знання, світогляду і практичної діяльності. В її основі – самоаналіз, самоконтроль, самокритика, самосвідомість і самореалізація особистості, що сприяє генерації власних конструктивних наукових ідей та гармонізації відносин із суспільством і визначає фундаментальну місію університету.

Таким чином, академічна свобода, як базова цінність автономії університету, забезпечує самостійність і незалежність учасників освітнього процесу у здійсненні науково-дослідної, інноваційної педагогічної, навчальної, культурно-просвітницької діяльності та розвиває фундаментальну академічну демократію в світі.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Мокляк В. М. Автономія як форма академічної свободи вищого начального закладу / В.М. Мокляк // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Полтава, 2014. – №61-62. – С. 97-102.
3. Маслова Н. Г. Академічна свобода й академічна відповідальність / Н.Г. Маслова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – Вип. 43.– Том 1. – С. 72-76.